

KANSANVALISTUSSEURAN KOTISEUTUKUVAUKSIA

N:o 14

1911

Savolaisia sukuja ja sukunimiä

Kirjoittanut
O. A. Kallio

KOTISEUTUKUVAUKSET.

Ominaisimpia ja ilahduttavimpia ilmiöitä aikamme nuorison keskuudessa on kotiseutuharrastus. Edistääkseen tätä sivistystyönalaa ja kun suuri osa kotiseutututkimuksen hyväksi tehtyä työtä hajoaa ja hukkuu, ellei sitä koota ja järjestetä, on Kansanvalistusseura alkanut uuden julkaisusarjan nimellä **Kansanvalistusseuran Kotiseutukuvia**. Se on kansanomainen, halpahintainen kirjasarja, jossa helppotajuisessa, kuvailevassa ja herättävässä muodossa esitetään pienempain seutukuntain, kuten luontaisten ja historiallisten maakuntaosain, yksityisten pitäjain tai vieläkin pienempain piirien luontoa ja luonnonelämää, kansaa, elinkeinoja ja sivistysoloja.

Valmistuneet ovat:

Pielisen varrelta, kirj. **P. Puhakka.** 50 p. Kesäinen, taru- ja kuvarikas esitys Pielisen vesiseuduilta.

Muistelmia Kuhmoniemieltä, kirj. **K. A. Pfaler.** Kuvit. 50 p. —

Kajaanin takaisen rajaseudun kärsimys- ja edistyshistoria vanhimmista ajoista nykyhetkeen saakka.

Pohjoiskarjalan vierasnimiset suvut, kirj. **A. R.**

Saarensappä. 50 p. — Kappale talonpoikaista sukuhistoriaa, jolla on yleisempääkin merkitystä.

Huittinen ja huittislaiset entisaikoina, kirkkoherra

Efr. Careniuksen v. 1759 ilmestyneen teoksen pohjalla esittänyt **Arvo Inkilä.** Kuvit. 1 mk. — Monipuolisin pitäjänkerptomus »hyödyn aikakaudelta» katsottuna nykyajan kannalta ja täydennettynä nykyajan tiedoilla.

Salon seutu, kirj. **Väinö Kallio.** 75 p. — Asiantuntijan ja -harrastajan viehättävä runsaskuvainen esitys erään vanhimman viljelysseutumme rikkaista muistoista.

Sarjaa jatketaan usealla numerolla vuodessa.

UUSI SUOMETAR: »Tälle sarjalle toivoo mitä runsainta me-
nekkä, jotta KVSeura näkisi tarpeelliseksi sitä jatkaa, kun-
nes kaikki Suomen seudut ja pitäjät ovat kuvatut.»

VAASA: »Tällainen toimenpide on epäilemättä yksi loistavin
tähti KVSeuran muutenkin arvokkaassa ruunussa. Kansalaiset
ja erittäinkin nuoriso, ruvetkaa yhä enemmän kyselemään
tällaista kirjallisuutta.»

Saadaan kaikista kirjakaupoista ja suoraan

Kansanvalistusseuralta, Helsingissä.

Savolaisia sukuja ja sukunimiä

Kirjoittanut

O. A. Kallio.

Helsingissä 1911

Kansanvalistusseuran Kotiseutukuvia 14.

Painettu 1911
Raittiuskansan
Kirjapainossa
Helsingissä.

Savolaisia sukuja ja sukunimiä.

Aateli ja sivistyneistö niin meillä kuin muualla mielellään ylpeilee sukunimiensä vanhuudella ja suuruudella, koettaen useinkin sangen hämäräin sukujohtojen avulla ulottaa nimensä ja sukupuunsa mahdollisimman kauas taaksepäin. Nimen loisto ja vanhuus ovatkin yhäti sangen tärkeitä tekijöitä, vaikkapa nykyinen kansanvaltaisempi ajatuskanta ei niille enää kovin suurta arvoa panisikaan. Rahvaanmiehen selvä suomalainen sukunimi oli ennen monelle n. s. säätyläiselle sula kauhistus korvin kuulla, silmin nähdä. Ruotsalaistunut sivistyneistömme ei näet tahtonut eikä vielääkään tahdo muistaa, että useat senkin esi-isistä muutamia miespolvia taaksepäin kantivat suomalaisia talonpoikaisnimiä, jotka sitten koulun penkillä oli muka sivistetty ja hienostettu. Ja kuitenkin juuri monet talonpoikaisnimet meillä Suomessa voivat kerskata vanhuudella ja suuruudella, jonka rinnalla vieraskieliset aateliset ja säätyläis-nimemme ovat vain lapsenleikkiä. Varsinkin Savon ja Karjalan mailla elää se oikea vanha kansamme kantasuku, joka voi johtaa sukunsa ja nimensä useita vuosisatoja taaksepäin ja laskea sukunimiensä kantajain lukumäärän sadoissa ja tuhansissa. Ja nuo perinnäiset nimet ovat pysyneet pystyssä läpi vuosisatojen. Samat suvut, jotka varsinkin 1500-luvulla Suur-Savosta siirtyen asettuivat eri tahoille Keski- ja Pohjois-Suomen erämaihin, ovat vieläkin hyvin viihtyneet näillä uusilla asuinpaikoilla ja useimmissa tapauksissa vahvasti versoneet. Ne eivät ole olleet mitään kuihtuvaa ja veretöntä säätyläisluokkaa, vaan kansan elinvoimaista kantasukua, joka on lähettänyt ja yhä edelleen lähettää riveistään uusia tuoreita aineksia uudistamaan valtasäädyn muuten kuiviin vuotavaa verta. Talonpoikaissuvut ne meillä kuten muuallakin ovat aina olleet ja tulevat edelleen olemaan sinä

hedelmällisenä maaperänä, josta n. s. *säätykierto* saa voimakkaan alkunsa sitä mukaa kuin rahvaan rivit pääsevät korkeammasta sivistyksestä osallisiksi.

Muualla Suomessa ovat talonpoikaiset sukunimet nykyään hyvin häilyviä tai kokonaan olemattomia. Länsi-Suomessa ovat ihmiset vain Juhonpoikia tai Pekantyttäriä tai vaihtavat nimeä talon nimen mukaan kuten vieläkin Hämeessä ja Pohjanmaalla on tapana. Sentähden täällä ei olekaan rahvaan keskuudessa vanhoja suuria perinnäisnimiä enää tavtavissa. Eivätpä meidän aatelisherrammekaan keskiajalla eikä uuden ajan alussa juuri käyttäneet erityisiä sukunimiä; ne syntyivät vasta oikeastaan silloin, kun Ruotsin ritarihuone 1626 perustettiin ja aatelissuvut kirjoitettiin selvyuden vuoksi erityisten sukunimiensä alle ritarihuoneen nimikirjaan. Samalta ajalta ovat Suomen vanhimmat vieraskieliset säätyläisnimetkin, jotka silloin kuten paljoa myöhemminkin tavallisesti syntyivät alkuperäisen suomalaisen nimen muukalaiseksi (latinan, kreikan ja ruotsin avulla) vääntämisestä. Sen sijaan itäisessä Suomessa, varsinkin Savossa, on rahvas jo useita vuosisatoja käyttänyt erityisiä sukunimiä, jotka periytyivät isästä poikaan ja siten säilyivät ja laajenivat. Nämä puhtaat savolaisnimet ovat tavallisimmin *-nen* päätteisiä ja kai syntyneet siten, että vanha pakanallinen kutsunimi on kristillisten etunimien tultua käytäntöön *-nen* päätteellä (oikeammin *-inen*, siis alkujaan Hirvoinen, Partainen, Turuinen, Rytköinen, Väänäinen j. n. e.) varustettuna muuttunut erityiseksi lisäeli sukunimeksi (esim. Hirvonen, Laitinen, Korhonen) ja uusia samannomaisia on sitten syntynyt kristillisistä etunimistä (esim. Heikkinen, Marttinen, Mikkonen) tai monista muista johtoaineksista. Ilman *-nen* päätettä olevia sukunimiä on Savon talonpoikaiskansan keskuudessa verrattain vähän eikä liioin mikään niistä vedä yleisyydessä vertoja *-nen* päätteisille. Sellaisia ovat esim. Hassi, Haukka, Hintikka, Hotakka, Hotti, Huotari, Hurri, Hölttä, Juuti, Jäntti, Kakko, Keituri, Kiiveri, Kilkki, Kimari, Kirppu, Kiukas, Kohvakka, Kokki, Kolari, Komppa, Konsti, Kontio, Kotro, Kousa, Kukko, Kurki, Kuvaja, Kytö, Kyrrö, Kähärä, Kärri, Kämppi, Käyhkö, Käpä, Lappi, Leikas, Lepistö, Lunkka, Majuri, Malkki, Mouhu, Mulli, Mömmö, Möttö, Orava, Paakkari, Partti, Piikki, Piippo, Piira, Piispa, Pippuri, Puhakka, Puolakka, Puukko,

Pyy, Pöhlö, Pöyry, Pöysä, Ralli, Remes, Repo, Rimppi, Ripatti, Romo, Rossi, Räihä, Rönkkö, Rönkä, Saksa, Siitari, Sirvio, Sorsa, Sorvari, Säisä, Särkkä, Tantt, Tavi, Tervo, Tissari, Toivakka, Tulla, Tyyskä, Vahvaselkä, Valjakka, Varis, Varjus, Vasara, Virnes, Vitikka. Näistäkin esiintyvät useat Savon laitapitäjissä ja länsirajalla, varsinkin Mäntyharjulla, Hirvensalmella ja Kangasniemessä, ja ovat kai monet nimet hämäläisperäisiä. Enimmät niistä ovat yksillä asuinsijoillaan pysyneitä »paikallissukuja», jotkut verrattain suuriakin. Toiset taas lienevät joko muualta siirtyneitä tai muuten myöhäsyntyisiä ja satunnaisia nimiä, jotkut *-nen* päätteistä lyhentyneitä.

Käytettävänäimme on m. m. ollut savokarjalaisen ylioppilasosakunnan aikoinaan toimittama savolainen sukunimistö, joka on tehty vuoden 1890 henkikirjain mukaan ja sisältää kaikki mainittuna vuonna *varsinaisen Savon maaseurakunnissa* tavatut sukunimet. Kaupungit on tästä tilastosta jätetty pois, koska ne yleensä ovat »sekalaista seurakuntaa», ja samoin on jätetty pois Viipurin lääniin luettu osa Savoia eli Lappeen kihlakunta ynnä Joutsenon ja Ruokolahden pitäjät, koska ne lähemmin kuuluvat karjalaisen nimien alueeseen. Poissa ovat myöskin savolaiset sukunimet Savon rajojen ulkopuolelta, suurensavolaisensirtoasukseen alueelta. — Tilasto osoittaa, että Mikkelin ja Kuopion lääniin kuuluvassa Savossa (maaseurakunnissa) mainittuna aikana oli käytännössä kansan kesken noin 2,500 suomalaista sukunimeä (1571 oli sukunimien luku Savossa vähän yli 600), useimmat *-nen* päätteisiä. Niistä tulee Mikkelin läänin Savon osalle lähes pari tuhatta nimeä ja myöhemmin asutetulle Pohjois-Savolle noin tuhatkunta. Yhteisiä Savon molemmille osille on noin 500 sukunimeä, mikä määrä siis tavallaan osoittaa niin sanoaksemme »yleissavolaisten» sukunimien paljoutta. Ne ovat siis jonkinlaisia Savon »kantasukuja», jotka ovat eri tahoille kansoittaneet Savoia ja uusilla asuinsijoillaan yleensä säilyttäneet vanhan sukunimensä.

Paitsi rutisuomalaisia eli paremmin sanoen rutisavolaisia sukunimiä tavataan Savon rahvaan keskuudessa useita vieraskielisiäkin sukunimiä, jotka laskevat jäseniänsä kymmenissä, jopa sadoissakin. Niiden ensimmäiset kantajat lienevät olleet seudulle asettuneita muukalaisia tai ovat nimet vanhoja Ruot-

sin vallan aikuisia periytyneitä sotilasnimiä. Osa taas polveutuu talonpoikaishaarauksina papeista, upseereista tai pikkuvirkamiehistä, jotka aikoinaan ovat eläneet Savossa ja joiden jälkeläiset — usein talonpoikaisten naimisliittojen johdosta — ovat laskeutuneet takaisin samaan talonpoikaissäättyyn, josta heidän opinteille lähteneet esi-isänsä olivat kohonneet »sivistyneistön» joukkoon. Joku lienee muualta myöhään siirtynyt. Mainitsemme tässä muutamia sellaisia sukunimiä. *Ambrusin* (vrt. Ambrosius) tavataan Itä- ja Keski-Savossa. *Bagge* esiintyy varsinkin Juvalla ja Rantasalmella. Kerimäellä ja yleensä Itä-Savossa on suku *Behm* l. *Boehm* (Piemiläinen, Pyömi, Pyömiläinen) rahvaan kesken vahvasti edustettu (233 henkeä v. 1890). Sen nimi viittaa selvästi Böömiin. Olisivatko mahdollisesti böömiläisten soturien (Olavinlinnassa) tai uskonpakoilaisten jälkeläisiä? *Blomberg* tavataan siellä täällä Keski-Savossa. *Collan* esiintyy Pieksämäellä, jossa sen kantaisä Claudius Collanus (†1692) aikoinaan oli kirkkoherrana. *Ehrnroth* pesii Mikkelin tienoilla ja on talonpoikainen haaraus (naimisliiton kautta) samannimisestä aateloidusta soturisuvusta; kantaisä eräs luutnantti Ehrnroth. *Falck* esiintyy Savonlinnan ympäristöllä. *Forss* nimi on hyvin tuttu Säämingin »vesikansassa». Tarinan mukaan polveutuvat Forssit »Savon ja Karjalan ruhtinaasta» eli toisin sanoen nähtävästi jostakin Liitsaaren vanhan kuninkaankartanon voudista tai hänen ratsuistaan. Keski-Savossa esiintyy lukuisena suku *Frilander* (162 henkeä), joka mahdollisesti polveutuu ennen Isoavihaa eläneestä Pieksämäen kappalaisesta Nikolaus Fridlanderista. Laaja *Gynther* suku (238 henkeä) pesii Hirvensalmella ja sen ympäristöllä, *Iskanius* (»Kanjus») siellä täällä Suur-Savossa, jossa myös *Kiansten* (sanotaan väännökseksi Taskisesta), *Kvintus* ja *Kyander* vähin esiintyvät. Kyanderien kantaisä näkyy olleen Ristiinan kirkkoherra Georgius Kyander († 1659). *Lind* tavataan Keski-Savossa, *Meinander* Haukivuorella. *Meinander* on haaraus savolaisesta soturi- ja virkamiessuvusta *Meinander*, jonka kantaisä oli Isonvihan aikana Savossa kruunuvoutina. Samasta suvusta polveutuvat aatelissuvut *Edelsvärd* ja *af Meinander*. Haukivuorelaisen talonpoikaishaaran kantaisä oli luutnantti Johan Fredrik *Meinander*, † 1881. *Mohell* tavataan Itä-Savossa (Kerimäellä). *Olsoni* esiintyy Säämingissä ja Kerimäellä; kantaisä lienee kirkkoherra Mikael Ohlso-

nius, † 1727. Samoilla seuduin tavataan puolalaiselta kuuluva *Orbinski*. *Paldani* tunnetaan Pohjois-Savossa; kantaisä Paltamon kirkkoherra Samuel Paldanius, † 1651. *Roschier* pesii Rantasalmella ja Kangaslammilla ja on talonpoikainen haaraus laajasta, tarinan mukaan ranskalaista alkuperää olevasta Rogier-suvusta, joka Roschier-nimisenä ilmestyy Suomen virka- ja sotilissäättyyn Isonvihan jälkeen. *Ruth* (»Ruuttu») tavataan varsinkin Mäntyharjussa (253 jäsentä), *Savander* Mikkelin seudulla, *Snellman* pesii Pohjois-Savossa, varsinkin Karttulassa y. m. ja lienee samaa juurta kuin tunnettu suuri säätyläissuku Snellman, jonka myös luullaan olevan Pohjois-Savosta peräisin. *Skopa* asuu Kuopion ympäristöllä; kantaisä Kuopion pitäjän ensimmäinen kirkkoherra Eskil Kauhanen 1550-luvulla. Hänen jälkeläisistään toiset ottivat nimen Skopa (kauha ruotsiksi skopa), toiset Argillander (argilla = savi; asuivat Kuopion Savisaaressa). *Smolander* tavataan Keski-Savossa, ja lienevät Smolanderit niiden Ruotsin Smålandista Savoön tulleiden ratsumiesten jälkeläisiä, joita Kustaa Vaasa 1500-luvun keskivaiheilla siirretti Savoön muka opettamaan savolaisille parempia maanviljelys- ja karjanhoitotapoja. Anttolan pitäjässä on vieläkin »Muolanti»niminen taloryhmä, jonka asukkaat ovat Muolandereja eli Smolandereja ja väittävät olevansa Ruotsista peräisin. Juvalla on hyvin tuttu sukunimi *Schadewitz* (»Kalvitsa», »Kalavitsa»; Haukivuorella on Kalvitsan asemakin), jolla on noin 130 edustajaa. Sekin viittaa puolalaiseen tai böömiläiseen alkuperään. Itä-Savossa tavataan *Munck*, *Nylander*, *Redsven*, *Thorbagge* (»Torpakko») *Wright*, *Östring*, y. m. muukalaisia nimiä. Mutta riittäkööt jo nämäkin osottamaan, kuinka vierasnimistäkin verta on aikojen kuluessa paljon sekoittunut Savon talonpoikaiseen kansaan.

Käymme nyt lähemmin katsomaan oikeita perisavolaisia sukunimiä.

Mainitsimme jo että varsinaisessa Savossa tavataan nykyään noin 2,500 suomalaisperäistä sukunimeä eli 4 kertaa enemmän kuin v. 1571. Monet niistä ovat verrattain vähäpätöisesti edustettuja ja toiset aivan satunnaisia, kun taas sen sijaan niissä on satamäärin toisia, joiden kantajain paljouden voi merkitä kolmenumeroisella luvulla. Ja näissä taas voimme huomata koko joukon aito savolaisia »suursukuja», joissa on sata- ja

tuhattamäärin jäseniä. Jos esimerkiksi tässä valitsemme »suursuvuiksi» ainoastaan sellaiset suvut, joiden edustajain lukumäärä varsinaisen Savon maaseurakunnissa v. 1890 oli vähintään 500 henkeä, saamme seuraavat 122 sukua:

Ahonen, Airaksinen, Antikainen, Asikainen, Auvinen, Eskelinen, Hakkarainen, Halonen, Hartikainen, Heikkinen, Heiskanen, Hiltunen, Hirvonen, Hokkanen, Holopainen, Honkanen, Hujanen, Huttunen, Hyvärinen, Hyvönen, Häkkinen, Hämmäläinen, Hänninen, Ikonen, Immonen, Itkonen, Janhunen, Jauhiainen, Jääskeläinen, Kainulainen, Kaipainen, Kankkunen, Karhunen, Karjalainen, Karttunen, Karvinen, Kauhainen, Kauppinen, Keinänen, Kettunen, Kiiskinen, Kinnunen, Koistinen, Kokkonen, Kolehmainen, Konttinen, Koponen, Korhonen, Kosonen, Kukkonen, Kumpulainen, Kuosmanen, Kärkkäinen, Kääriäinen, Laamanen, Laitinen, Lappalainen, Laukkanen, Leinonen, Leskinen, Liukkonen, Luostarinen, Luukkonen, Lyytikäinen, Makkonen, Manninen, Markkanen, Martikainen, Marttinen, Miettinen, Mikkonen, Mustonen, Mykkänen, Niskanen, Nissinen, Nousiainen, Nykänen, Nyysönen, Ollikainen, Paasonen, Pakarinen, Parkkinen, Partanen, Parviainen, Pasanen, Pesonen, Pitkänen, Pulkkinen, Pulliainen, Putkonen, Puustinen, Pyökkänen, Rautiainen, Reinikainen, Ripatti, Rissanen, Ruotsalainen, Ruuskanen, Rytönen, Räsänen, Räsänen, Sairanen, Savolainen, Seppänen, Sikanen, Soinin, Suhonen, Sutinen, Taskinen, Tikkanen, Toivonen, Tolonen, Tuovinen, Turtiainen, Turunen, Ukkonen, Valkonen, Venäläinen, Voutilainen, Väisänen, Väänänen, Ylönen.

Siinä se on Savon vanha ja lukuisa »suur-aateli», vaikkapa sen laajoja sukujohdtoa ei mikään ritarihuoneen sukutieteilijä ole selvittämässä. Useimmat näistä suvuista tavataan Savossa jo v. 1571 (ks. Hannes Gebhardin tutkimukseen »Savonlinnan läänin oloista vuoteen 1571» liitettyä sukunimiluetteloa); muutamat silloin vielä aivan vähäisinä alkuina. Ainoasti suvut Honkanen, Jauhiainen, Kainulainen, Kauhanen, Konttinen, Kumpulainen, Markkanen, Nyysönen, Pakarinen, Ripatti, Ruuskanen, Räsänen, Voutilainen, ovat nykyisellä nimellään silloin Savossa tuntemattomia. — Näemme että nämä sukunimet melkein poikkeuksetta ovat *-nen* päätteisiä. Yksi ainoa suursuku, *Ripatti* (Hirvensalmella), tekee poikkeuksen tästä yleisestä säännöstä. Tuo pieni *-nen* päätte se on savolais-

sukunimien luonteenomaisin tunnusmerkki, yhtenäisyyden ilmiö, joka on varjellut niitä häviämästä ja muuttumasta. — Yllä luetelluista suvuista muuttamat ovat tavattoman suuria, muistuttaen siinä suhteessa vanhan Rooman »gens'ejä» tai Skotlannin »clan'eja». Lukuisin kaikista on *Hämmäläinen*, jolla on yli 3,500 edustajaa. Sitten seuraavat suvut *Laitinen* ja *Korhonen*, joiden jäsenluku kummankin lähentelee kolmea tuhatta. Joukon yli 2,000 jäsentä lukevat suvut *Miettinen*, *Väisänen*, *Savolainen* ja *Koponen*. Useat suvut (Huttunen, Kärkkäinen, Lappalainen, Kinnunen, Manninen, Rissanen, Ruotsalainen, Räsänen, Turunen, Partanen) vaihtelevat 1,500:n ja 2,000:n edustajan välillä, kun taas suuri joukko sukuja (Asikainen, Halonen, Heikkinen, Heiskanen, Hiltunen, Hokkanen, Holopainen, Hyvärinen, Häkkinen, Immonen, Karjalainen, Kauppinen, Kokkonen, Kosonen, Laukkanen, Leskinen, Makkonen, Markkanen, Niskanen, Nousiainen, Nykänen, Pesonen, Pitkänen, Pulkkinen, Tikkanen, Venäläinen) lukevat 1,000—1,500 jäsentä.

Näiden 122 »suursuvun» rinnalla on noin pari sataa pienempää, jotka helposti voivat laskea likimäärin 200—500 jäsentä, mikä ei suinkaan ole halveksittava luku sekään. Monet niistä ovat erityisiä »paikallissukuja», jotka esiintyvät yhä vielä kuten v. 1571 tiheänä ryhmänä jollakin aivan rajoitetulla alalla, jopa yksistään yhdessä ainoassa pitäjässä, eivätkä siis ole kovin paljon siirrelleet asuinsijojaan, kun taas »suursukujen» jäseniä asuu laajoilla alueilla, missä isommissa, missä pienemmissä ryhmissä. Näistäkin suvuista tavataan suurin osa nimineen pystyissä jo v. 1571. Merkitsemme sellaiset vanhat suvut seuraavassa tähdellä. Ihan täsmällinen ei luettelo tosin ole. Tällaisia »toisen luokan» sukuja ovat esim.: Ahvenainen, Haajanen, Happonen*, Heinonen*, Himanen*, Hukkanen* Hukkonen*, Huovinen*, Hurri, Huuskonen¹⁾, Hynninen*,

¹⁾ Huuskonen tavataan kyllä Pohjois-Hämeessä jo 1564 (ks. K. J. Jalkasen tutkimukseen »Pohjois-Hämeen erämaat, asutus ja olot vuoteen 1620» liitettyä sukunimitilastoa). Siellä tavataan myös »suursuvuista» Honkanen (Honkoinen), Savossa sen sijaan vain Hongastonmies, joka lienee, asumaseudusta päättäen, sama nimi. Samoin muutamia muitakin nimiä, kuten esim. Häkkänen, Kolari, Malkki (Malkkinen), Pakarinen (1586), Tiainen (1586), Tosavainen, Viinikainen y. m. tavataan 1564 ja 1586 savolaisten viemänä Pohjois-Hämeessä, mutta eivät löydy Gebhardin luettelossa v:ltä 1571.

Hynynen, Hyyryläinen*, Häkkänen, Häyrynen*, Hölttä, Ikäheimonen*, Jalkanen, Jukarainen*, Julkunen*, Juntunen, Juutilainen (Juutinen*), Jäntti, Jäppinen*, Kantanen*, Karvonen*, Kasurinen*, Katainen, Kekkonen*, Kekäläinen, Kervinen*, Kiljunen*, Kilkki*, Kilpeläinen*, Kohvakka*, Koikkalainen*, Koivistoinen, Kolari, Komulainen, Komppa, Kontio (Kontiainen*?), Korpelainen, Kortelainen, Koskinen, Kosunen*, Kovanen*, Kuitunen*, Kuronen*, Kutvonen, Kämäräinen*, Laakkonen*, Lampinen*, Lapveteläinen*, Leikas, Lepistö, Liikanen*, Lipponen*, Loikkanen, Lukkarinen*, Lyytinen*, Löppönen, Malinen*, Malkki, Matilainen*, Montonen*, Muhonen*, Mutikainen, Mynttinen, Myyryläinen, Mähönen*, Mäntynen, Natunen, Nenonen*, Neuvonen*, Niiranen*, Nikkinen*, Nikulainen*, Nuutinen*, Närvänen*, Oinonen*, Paananen*, Paavilainen*, Pajunen, Paunonen*, Pekkanen*, Pekkarinen, Pelkonen*, Pennanen*, Penttinen*, Pettinen*, Pietikäinen*, Piippo, Pirinen*, Poutiainen, Puranen, Purhonen*, Pursiainen*, Puukko, Puurunen*, Pylvänäinen*, Pynnönen*, Pärnänen*, Pöllänen*, Pöntinen*, Pöyhönen*, Pöyry, Raatikainen*, Rahikainen*, Remes*, Repo*, Reponen*, Riipinen, Romo, Ronkainen*, Ropponen*, Rossi*, Ruhanen, Ryhänen, Ryynänen*, Räihä, Rönkkö, Rönkä, Saastamoinen, Sallinen*, Siiskonen*, Siitari, Silvennoinen*, Sonninen, Sopanen*, Suihkonen (Suikkonen*?) Summanen, Suomalainen, Suuronen, Särkkä, Taavitsainen (Davidsson?) Takkinen*, Tanninen*, Tantt, Tarkiainen*, Tarvainen*, Tarvonen*, Teittinen, Tenhunen*, Tiainen, Tiihonen*, Tiilikainen*, Tiitinen, Tirkkonen*, Tissari, Tiusanen*, Tolvanen*, Torniaisen*, Torvinen*, Tossavainen, Tuhkanen, Tulla, Tuukkanen*, Tuomaisen*, Tuppurainen*, Tynkkynen*, Tyrvänen, Törrönen, Uotinen, Utriaiainen*, Vainikainen*, Valjakka, Valtonen*, Vartiainen*, Vatanen*, Vauhkonen*, Vehviläinen, Vepsäläinen*, Vesalainen, Vesterinen*, Vihavainen*, Viinikainen, Viljakainen*, Vitikainen*, Volanen, Väänttinen, Väätäinen*. Hyvin monet näistäkin suvuista voivat osottaa noin 400—500 jäsentä ja saattavat siis kyllä esi-isistään kerskata, että ne ovat tulleet »paljouden isiksi», uusiksi Savon Abrahameiksi. — Ja savolaisen siirtolaisasutuksen mukana 1500- ja 1600-luvuilla ovat suuret savolaiset sukunimet levinneet kauas Savon rajojen ulkopuolelle, Pohjois-Hämeeseen, Pohjois-Karjalaan, Oulujärven ym-

pärille j. n. e. sekä täälläkin yleensä rehevästi versoneet. Juuri sukunimien avulla onkin verrattain helppo päättää, mistä päin näiden seutujen asutus on kotoisin. Ne ovat selvänä todistuksena Savon heimon suurista ansioista Suomen asutushistoriassa. Sisä-Suomen erämaiden asutus se onkin savolaisten merkillisin teko.

»Kolmannen luokan» suvut, jollaisina tässä pidämme niitä sukuja, joiden jäsenmäärä nykyään on siinä 50—200 hengen korvilla, ovat milt'ei poikkeuksetta juuri tuollaisia »paikkalisukuja», jotka asuvat eri tahoilla Savo aivan tarkasti rajoitetuilla alueilla. Niistä useat lienevät suuremmista suvuista haaratuneita tai muualta-siirtymisiä kautta syntyneitä. Enimmät tavataan Savossa jo v. 1571, vieläpä monet samalla paikkakunnalla kuin nytkin. Toiset taas ovat myöhemmin muodostuneita. Luettelemme tässä tutuimmat näistäkin pienhköistä suvuista, merkiten tähdellä nuo vanhimmat (v:lta 1571): Anttonen*, Arpiainen*, Avikainen*, Daavitsainen (Davidsson?), Eerikäinen*, Eronen*, Haatanen*, Haikarainen, Haikonen*, Hakulinen*, Halinen*, Hallikainen*, Halttunen*, Hamunen*, Hannikainen (Hannunen*), Harmonen*, Hartonen, Hasanen (Hasunen*), Hassinen* (Hatsonen*, Hassonen*), Haverinen*, Havukainen (Haukkanen*), Herranen*, Herttuainen*, Hietanen*, Hotti, Huhtinen, Hurskainen*, Huupponen (Hoopainen*?), Hyppönen*, Hytönen (Hyttin*?), Hyyryläinen*, Hyytiäinen (Hyttiäinen*?), Härkönen*, Ihalainen*, Ilvonen, Inkinen*, Innanen*, Issakainen*, Jaatinen*, Jantunen (Janetuinen*?), Jumppanen*, Jurvanen*, Juuti (Juutinen*), Juvonen*, Kaartinen*, Kaarakainen*, Kaasinen*, Kaikkonen*, Kakkinen*, Kaksosen, Kammonen*, Kansanen, Kapanen (Kapajakonen*?), Karppinen*, Karstunen*, Kaukonen*, Kautonen, Keituri, Kempainen*, Kimari, Kitunen*, Kiukas, Knuutinen*, Koivunen, Kokki (Kocka*?), Koljonen*, Kontinen (Kontiainen*?), Korolainen, Kotro, Kotilainen*, Kousa, Kuivalainen*, Kuokkanen*, Kuparinen*, Kupiainen*, Kurki* (Kurkin*), Kurvinen*, Kuuva (Kuva), Kuvaja*, Kyhkynen, Kyllönen*, Kytö, Kyyrö, Kähärä, Kämppi (Kemppi; Kemppin*?), Käyhkö (Kähkönen*), Kääpä, Könönen*, Laasonen (Lassinen*?), Laatikainen*, Lahikainen (Lahinen*?), Lankinen*, Lantiaisen*, Laukkarinen*, Laurikainen*, Lautiainen*, Lehkonen (Lehiköinen*?), Leppänen*, Levänen*,

Liimatainen*, Lintunen*, Lipsanen, Luukkainen, Lötjönen*, Maaranen*, Majuri, Mehtonen*, Mielikäinen*, Mielonen*, Miittunen*, Moilanen*, Mononen*, Muinonen*, Mulli (Mulliainen*?), Mutttilainen (Matttilainen*?), Muukkonen, Myöhänen, Mömmö, Mökkönen, Möttö*, Narinen*, Naukkarinen*, Nevalainen, Nironen*, Nojonen*, Noponen*, Nulpponen*, Nupponen*, Nuutilainen, Nyrhinen, Oikarinen*, Olkkonen*, Orava, Oravainen*, Ovaskainen, Outinen*, Paajanen*, Paakkari, Paaakkunainen*, Paappanen*, Paalanen*, Partti, Pastinen*, Pehkonen, Pekonen*, Pellinen*, Pentinkainen*, Pietarinen, Piikki, Piira, Piironen*, Piispa, Piispanen*, Pirkonen*, Piskonen, Pohjolainen, Poikolainen, Puhakainen*, Puhakka, Punnonen, Puikkonen, Puolakka, Puurtinen*, Pyörinen (Pyörinen, Björninen?), Pääkkönen, Pätynen, Pölhö, Pöysä, Rahunen*, Raninen, Rantalainen, Rantanen*, Reijonen, Rekonen, Riekkinen, Riikonen*, Rimppi*, Rinkinen*, Roikonen, Roivainen, Roivonen, Rokkanen*, Romunen, Roponen, Rouhiainen*, Rouvinen, Ruokolainen*, Saksa, Sattinen*, Saukkonen*, Sepponen*, Seppäläinen, Sihvonen*, Siiriäinen, Simonen*, Sinkkonen*, Sipinen, Siponen, Sirvio, Sistonen*, Sorjonen, Säisä, Taivalantti (Taival-Antti?), Tapaninen*, Tavi, Tervo (Tervonen*), Tiikkainen*, Tillanen, Timonen*, Tirronen*, Toijanen*, Toivakka*, Toppinen, Tuhkunen*, Tukiainen*, Turakainen*, Turpeinen*, Tyyskä (Tysk?), Ulmanen*, Vahvaselkä, Vanhanen*, Vanonen, Varonen*, Vasara, Vellonen*, Vihonen, Vilhunen, Vilpponen*, Virnes, Virolainen, Vitikka, Väyrynen*, Väätäimöinen, Väätänen* (Väätäinen) y. m. Näitäkin nimiä tavataan useita Savon ulkopuolella suurempien sukunimien ohella.

Luettelimme edellä kaikkiaan noin 300 suurta »ensi» ja »toisen luokan» savolaissukua, joiden jokaisen jäsenluku nousee satoihin jopa tuhansiinkin (200—3,500). Tietysti ei tarvitse olettaa, että kaikki tuollaiset mahtavat suvut olisivat itsekukin peräisin omasta juurestaan eli yhdestä kantaisästä. Epäilemättä monesti saman nimen alla piilee eri sukuja, joilla ei ole keskenään mitään yhteistä alkuperää ja sukulaisuutta. Niin on arvattavasti laita monen sellaisen suvun, jonka nimi on

johdettu joko pakanallisesta tai kristillisestä kutsunimestä. Esim. *Hirvosien* ja *Korhosien* kantaurohina on kai ollut useitakin Hirvo- ja Korho-nimisiä miehiä, joiden ei ole välttämättömästi tarvinnut olla samaa sukua. Samoin lukuisain *Eskelisten* ensimmäiset jäsenet ovat epäilemättä polveutuneet useista Eskil-nimisistä miehistä, *Heikkiset* Heikki-nimisistä, *Mikkoset* Mikko-nimisistä j. n. e. Monet nimet taas suorastaan viittaavat vain ensimmäisten kantajainsa kotiperään tai kansallisuuteen ja tarjoavat vielä vähemmän tukea alkuperäiselle samansukuisuudelle. Niin esim. nimet Hämäläinen, Juutilainen, Jääskeläinen, Karjalainen, Lappalainen, Ruotsalainen, Savolainen, Suomalainen, Venäläinen y. m. s.

Mutta epäilemättä on paljon sellaisiakin suuria sukuja, puhumattakaan pienemmistä, »kolmannen luokan» suvuista, joiden todellakin, sekä sukutarinain että muiden asianhaarain nojalla, voidaan väittää polveutuvan yhdestä ainoasta alkujuresta. Sellaisia lienevät varsinkin nuo lukuisat suuret ja pienet »paikallissuvut», jotka tiheinä ryhminä vielä nykyäänkin asuvat samoissa kylissä ja pitäjissä, joihin heidän esi-isänsä jo ammoisina aikoina asettuivat, eivätkä ole niistä juuri laajemmille alueille siirtyneet. Niin esim. suku *Ahvenainen* miltei yksistään Mäntyharjussa tai suku *Himanan*, jonka pääpaikka yhä on Ristiinan pitäjä, missä on iso Himalansaarikin, kai sekin Himasista nimensä saanut. Tai suku *Hokkanen*, joka yhäti milt'ei tuhatlukuisena asuu Kangasniemen pitäjässä, missä on suuri Hokanniemen kyläkunta. Samoin *Kiljusen* suku tavataan etupäässä Puumalan pitäjässä, *Kososen* suuri suku Savonlinnan ympärillä, *Lipsanen* miltei yksinomaan Juvalla, *Punnonen* Säamingissä, *Remes* Kiuruvedellä, *Ripatti* Hirvensalmella, *Romo* Kangasniemellä, *Silvennoinen* Kerimäellä, *Fanttu* Hirvensalmella, *Tiainen* ja *Turtiainen* Savonlinnan ympäristöllä, *Vitikainen* Mäntyharjulla j. n. e. Tällaisten sukujen eri haarat voivat kylläkin polveutua samasta alkujuresta. Tämä otaksuma pitäänee paikkansa sellaisiinkin sukuihin nähden, jotka samannimisinä tavataan rajoitetulla alalla tiheinä ryhminä sekä Suur- että Pohjois-Savossa. Se vaan osottaa, että Suur-Savosta on ryhmä jonkun »paikallissuvun» jäseniä siirtynyt asuttamaan Pohjois-Savoa, vienyt sinne mukanaan ja säilyttänyt sukunsa nimen sekä uudellakin asuinpaikallaan vahvasti versonut, jopa monesti rehevämmän kuin suvun en-

tisillä asuinsijoilla. Sellaisia sukuja ovat esim. *Ahonen*, jonka pääpaikkoja ovat Juvan ja Nilsiään pitäjät; *Hartikainen*, joka asuu etupäässä Juvalla ja Savonlinnan ympäristöllä sekä Nilsiässä ja Iisalmella, mutta voi myöskin polveutua useistakin Hartvik (Hartikka) nimisistä miehistä; *Lukkarinen*, joka asuttaa pääasiassa Kangasniemessä ja Nilsiässä; *Partanen*, jonka alkukoti lienee Sulkavalla, missä on Partalan ikivanha talo ja suvulla vieläkin vahvasti edustajia, joiden luvun kuitenkin moninkertaisesti voittaa Iisalmen kihlakuntaan, varsinkin Iisalmen pitäjään asettunut haara y. m. m.

Epäilemättä juuri sellaiset suvut, joiden edustajia nykyään tavataan suurissa ryhmissä Mikkelin ja Juvan pitäjien tienoilla sekä samalla myös Itä- ja Pohjois-Savossa, ovat Savon vanhimpia, yhtenäisiä kantasukuja, sillä Mikkelin ja Juvan alueet ovat olleet Savon vanhimmat asutusseudut, joista käsin sitten on 1400- ja 1500-luvuilla asutettu Itä- ja Pohjois-Savo. Ja sukunimien sekä sukutarinain johdolla, vanhoista verokirjoista puhumattakaan, voidaankin osapuilleen selvittää eri sukujen siirtolais- ja asutustointa. Vielähän nykyäänkin Savossa usean kylän, jopa vanhan talonkin asukkaat tietävät muistopuheena kertoa, mistä mikin suku on minnekin siirtynyt ja mistä nimensä saanut. Jopa Savon enimmäkseen kylätkin, taloista puhumattakaan, yhäti kantavat ensimmäisten asuttajain nimeä, huolimatta siitä että nuo vanhimmat asukkaat nimineen monesti ovat jo aikoja sitten paikalta hävinneet tai muualle siirtyneet jopa tykkänään lakanneet olemasta, ja uusia erinimisiä saapunut sijalle. Sellaiset kylien nimet kuin Ahola, Auvila, Haikarila, Halola, Hiltula, Hulkkola, Jäppilä, Kaartila, Kammola, Kantala, Kasurila, Karvila, Kiiskilä, Kosola, Laamala, Liukkola, Luostarila, Makkola j. n. e. osottavat kyläkin selvästi, että näiden ensimmäiset asukkaat ovat olleet Ahosia, Auvisia, Haikaraisia, Halosia j. n. e. Useissa kylissä tavataan vielä tänäänkin kylän alkuperäinen kantasuku lukuisimmin edustettuna. Ovatpa kokonaiset pitäjätkin joskus saaneet nimensä seudun ensimmäisestä tai lukuisimmasta asuttajasu- vusta. Niin esim. Jäppilä Jäppisistä ja Karttula Karttusista. Monin paikoin on Savossa vieläkin vanhoja taloja, joita sama suku polvi polvelta on vuosisatoja viljellyt juurikuin aatelisia sukutiloja, »rideikomisseja», samalla kun suvun nuoremmat haarat ovat asettuneet ympäristölle tai siirtyneet uutisasukkaina

asuttamaan viljelemättömiä seutuja. »Talojen vävyt ja nuoremmat pojat», kuten eräs vanha tiedonanto mainitsee, ovat entisiin vuosisatoina, varsinkin 1500—1700-luvuilla tehneet suurtyön Savon salojen asuttajina. Tällöin he ovat joko vieneet sukunsa nimen uusillekin suvun asuinsijoille tai on nimi saanut siellä uuden muodon joko tulokkaan ristimänimestä tai kotiperästä, kansallisuudesta tai muusta ominaisuudesta. — Tietysti on vuosisatojen kuluessa osa sukuja kuollut ainakin nimeänsä sukupuuttoon alituisten sotien ja vainojen, nälän ja hädän aikoina, sillä jos katselemme Savon verokirjoja Savon asutuksen parhailta ajoilta 1500- ja 1600-luvuilta, niin huomaamme siellä koko joukon sellaisiakin sukunimiä, joita emme nykyään enää Savossa tapaa. Sen sijaan useimmat edellä luetellut suvut ovat pysyneet niminensä pystyssä 1500-luvulta tänne saakka ja tavallisesti vahvasti kasvaneet, samalla kun uusia sukuja ja nimiä on kosolta ilmestynyt kadonneitten sijaan.

Savon asuttamisen ja savolaisten heimon kokoonpanon tuntemiselle tarjoavat varsinkin nuo lukuisat kotiperää ja kansallisuutta osottavat sukunimet paljon huomioonotettavaa. Niistä näemme mitä aineksia Savon kansaan on sulautunut ja mistä päin asuttajat ovat tulleet. Merkittävin sellainen sukunimi on *Hämäläinen*, Savon yleisin sukunimi (yli 3,500 kantajaa). Se epäilemättä vain osottaa, että Hämeestä on aikojen kuluessa siirtynyt lukuisasti Savoön hämäläisen heimon jäseniä, jotka ovat saaneet täällä pitää kotiperäänsä osottavan lisänimen. Ja että niin on laita, käynee ilmi siitäkin seikasta, että sukunimi Hämäläinen tavataan vielä nytkin kuten jo 1500-luvulla lukuisimpana Suur-Savossa, Mikkelin ja Juvan kihlakunnissa. Nimen tyyssijoja ovat Mäntyharju (239 Hämäläistä), Mikkelin pitäjä (283), Kangasniemi (233), Juva (333), Pieksämäki (223) ja Sulkava (389.) Hyvän joukon toiselle sadalle nousee Hämäläisten luku myös Ristiinassa, Hirvensalmessa, Puumalassa, Joroisissa, Kerimäellä ja Rantasalmella. Sen sijaan esim. Heinävedellä ei ole kuin 38 Hämäläistä. Näyttää siis siltä kuin Savon vanhimpaan asutusseutuun Suur-Savoön olisi aika paljon siirtynyt hämäläisiä aineksia. Monet Hämettä muistuttavat paikannimetkin, kuten esim. Vanajan ja Längelmäen ky-

lät ja Längelmäen järvi Pieksämäellä ja Hämeen ynnä Sämpsän (ehkä alkujan Jämpsän eli Jämsän) talot Juvalla, viittavat hämäläiseen alkuperään. — Pohjois-Savossa on nimi Hämäläinen paljoa harvinaisempi, vaikka sillä täälläkin on lähes 800 kantajaa. Ainoasti Leppävirroilla, Suonenjoella, Kuopion pitäjässä ja Nilsiässä sillä on verrattain runsaasti edustajia, kun taas Karttula, Pielavesi, Kiuruvesi ja Iisalmi ovat Hämäläisistä perin köyhiä, vaikkapa kaksi ensinmainittua ovat Pohjois-Hämeen rajapitäjiä. Tähän on kai syynä se, että ne olivat juuri savolaiset siirtolaiset, jotka etusijassa kansoittivat Pohjois-Hämeen, niin että sieltä ei voinut mitään hämäläistä asutusta levitä rajan yli. Muuhun Pohjois-Savoon Hämäläisnimiset ovat kai parhaastaan siirtyneet Suur-Savosta, ollen jo silloin täysin savolaistunutta väkeä. Onhan tietysti suoraan Hämeestäkin siirtymisiä voinut tapahtua. — On väitetty paljon siitä, karjalainenko vai hämäläinen aines Savon kansassa on voitolla, ja tavallisesti on vaaka painunut karjalaisen eduksi. Viime aikoina on kuitenkin joku kansantutkija (etusijassa toht. R. Hult-vainaja) esittänyt sen mielipiteen, että hämäläistä verta virtaisi enemmän savolaisten suonissa kuin karjalaista, ja käsiteltävämme nimitilasto näyttää tavallaan antavan jonkinlaista vahvistusta tälle mielipiteelle. Ja epäilemättä lienee Savossa useita muitakin sukuja, jotka ovat Hämeestä kotoisin, vaikkapa kantavatkin erikoista sukunimeä. Sellaisia ovat luultavasti nuo varsinkin läntisessä Suur-Savossa tavattavat *-nen* päätteettömät, enimmäkseen kaksitavuiset sukunimet (Hölttä, Kakko, Kirppu, Komppa, Kousa, Lepistö, Mouhu, Möttö, Pöyry, Pöysä, Pölhö, Ripatti, Romo j. n. e.), joskin muutamia sellaisia lienee Karjalastakin kotoisin. Ja lieneepä joku *-nen* päätteinenkin sukunimi hämäläistä alkuperää, nätkien runkoonsa jonkun hämäläiskylän nimen. Sellainen suku lienee esim. *Kärkkäinen*, jolla Savossa on lähes 1600 edustajaa. Sen alkukoti on luultavasti haettava Pälkäneen pitäjän Kärkkään kylästä, josta uutisasukkaita tietävästi on siirtynyt 1500-luvulla Rautalammin seuduille Pohjois-Hämeeseen. Täältä on Kärkkäisiä luultavasti Rautalammin reittiä pitkin siirtynyt pohjoisemmaksi, Pohjois-Savoon, sillä nykyään tavataan Kärkkäisiä perin lukuisasti varsinkin Kiuruvedellä (675), Pielavedellä (175) ja jonkunverran Iisalmellakin (106). Sen sijaan Suur-Savossa nousee Kärkkäisien luku vain 485:een,

niistä useimmat (196) Rantasalmella. Juvallakin tietääksemme on Kärkkääläniemen kyläkin ja Kärkkäisiä koko joukko. Mahdollisesti on Pälkäneeltä ollut joku siirtolaisvirtaus Suur-Savoonkin päin. Jo 1500-luvun keskivaiheilla tavataan mainittu nimi Juvalla ja Rantasalmella. — Samoin Iisalmen *Juntuset*, jota nimeä ei tavata Savossa vielä 1571, mahdollisesti ovat peräisin Tuuloksen Juntulasta j. n. e. Hämeessä tavataan paljonkin sellaisia kyläin nimiä (Erola, Hassila, Jaatila Jämsässä, Harmoinen, Härkälä, Pekola, Kukkola j. n. e.), joista voisi johtaa koko joukon *-nen* päätteisiä savolaissukuja, mutta tällaiseen todistelutapaan ei pelkästään nimien yhtäläisyyden perustalla käy luottaminen, sillä yhtäläisyys voi aivan hyvin olla satunnaistakin laatua. — Uudenmaan hämäläisistä talonpojista polveutunee mahdollisesti laajahko suku *Kauhanen* (566 jäsentä), jonka kantaisä Eskil Kauhanen epäiltävän luulon mukaan oli kotoisin Karjalohjan pitäjän Kauhalan kylästä ja oli Tavisalmen eli Kuopion pitäjän (nykyisen Pohjois-Savon) ensimmäinen kirkkoherra 1500-luvun keskivaiheilla. Hän asui Leppävirran Raunikkalassa, ja Leppävirroilla ja Kuopion pitäjässä Kauhasen suvun tyyssijat vieläkin ovat (325 jäsentä Leppävirroilla). Mainitun kirkkoherran jälkeläisistä näet osa palasi takaisin talonpoikaissäättyyn ja säilytti suomalaisen sukunimen, joka sitten on vahvasti laajentunut. Samasta kirkkoherrasta polveutuu myös laaja suku *Argillander*, jonka jäseniä on levinnyt Savosta Pohjanmaalle, Preussiin ja Venäjälle, sekä talonpoikaissuku *Skopa* (skopa = kauha), jonka tyyssija on Kuopion pitäjä.

Entäpä sukunimi *Karjalainen*? Hämäläis-nimeen verrattuna se on jokseenkin harvalukuinen, käsittäen vain noin 1,000 edustajaa. Nämäkin esiintyvät yhä vielä lukuisimpana Suur-Savossa, varsinkin Pieksämäellä (340), jossa on Karjalan kyläkin, ja Itä-Savossa Kerimäellä (211), kun sen sijaan Pohjois-Savossa Karjalaisia tavataan vain alun kolmatta sataa, niistä lähes puolet Iisalmella. Näyttääpä siis siltä kuin puhtaasti karjalaista verta virtaisi savolaisten suonissa vähemmän kuin hämäläistä. Tässä on kuitenkin otettava huomioon, että Karjalais-nimen kantajat lienevät verrattain myöhäisiä ja satunnaisia siirtolaisia Karjalasta, sillä epäilemättä useimmilla Karjalasta siirtyneillä jo tullessaan oli Karjalan tapaan vakinainen sukunimi, jonka he Savossakin säilyttivät. Ja suku- sekä

paikannimien perustuksellahan on osotettukin todennäköiseksi (H. Gebhard), että Suur-Savon vanhin asutus enimmäkseen lienee peräisin Etelä-Karjalasta Vuoksen varsilta, varsinkin Muolan pitäjältä. Sen lisäksi tavataan Itä-Savossa useita sukunimiä (Hirvonen, Ikäheimonen, Kilpeläinen, Kosonen, Käyhkö, Luostarinen, Malkki, Mikkonen, Pakarinen, Pesonen, Sairanen, Sallinen, Silvennoinen j. n. e.), jotka ovat paremmin karjalaisperäisiä ja ovat varsinkin vanhassa Suur-Savossa harvinaisia. Todennäköisesti (H. Gebhard) on nykyisen Sortavalan seuduilta käynyt vanha siirtolaisasutus Savonlinnan tienoille samoin kuin Suur-Savostakin käsin. Karjalaan viittaavat myös selvästi sukunimet *Jääskeläinen*, *Lapveteläinen* ja ehkäpä myös *Vepsäläinen*, joilla kaikilla varsinkin Pohjois-Savossa on runsaasti edustajia, osottamassa että Karjalasta on vielä myöhempiäkin aikoina ollut melkoinen siirtyminen Savon takamaille. Jääskeläisiä on Pohjois-Savossa noin 700, ja ovat heidän kantaisänsä kai siirtyneet suoraan Jääskestä. Keski-Savossa on Jääskeläisiä vain 185, niistäkin useimmat Heinävedellä. Lapvedeltä eli Lappeelta ovat Lapveteläiset siirtyneet suoraan Kuopion—Iisalmen vesireitin varrelle, missä tavataan Lapvetelä-nimisiä kyliäkin. Pohjois-Savossa on Lapveteläisiä 362, Keski-Savossa joku ainoa. Vaikea sentään lienee olettaa, että Vepsäläiset, joita Pohjois-Savossa on lähes 400, Keski-Savossa 84, olisivat suorastaan siirtyneet Vepsän maasta Laatokan takaa Savoan. Mahdollisesti he ovat sotaisina aikoina tulleet Karjalan välityksellä. — Kaikesta päättäen sitenkin karjalaista verta virrannee savolaisten suonissa enemmän kuin hämäläistä, ja Karjalaanhan Savo jo pakanuuden aikana näkyy luetunkin. Pähkinäsaaren rauhassa 1323 Ruotsi näet sai omakseen kolme läntisen Karjalan kihlakuntaa, Savon, Jääskän ja Äyräpään. Savo nähtävästi oli karjalainen uutisasutus Saimaan takana, jonne hämäläisiäkin vanhan heimorajan yli siirtyi karjalaisten sekaan, muodostaen sitten yhdessä jälkimäisten kanssa Savon kantaväestön.

Savon vanhimpiin alkuasukkaihin viittaa lukuisa sukunimi *Lappalainen*, jolla Suur-Savossa on vain vähän yli pari sataa edustajaa, kun sen sijaan sillä Pohjois-Savossa on noin 1,400 kantajaa. Tosin emme saa semmoisenaan olettaa, että kaikki tuon nimen kantajat polveutuisivat suoraan lappalaisista, mutta kuitenkin se epäilemättä todistaa, että lappalaisia on

paljoa kauemmin kuljeskellut Pohjois-Savossa kuin Suur-Savossa, missä vanha asutus oli jo ehtinyt muistot heistä himentää. Asiakirjoistakin tiedämme että lappalaisia vielä 1500-, jopa 1600-luvullakin (viimeksi 1660-luvulla) asusteli Pohjois-Savossa, veroa maksuen. Sivumuoto *Lappi* tavataan lukuisimpana Pieksämäellä ja sen ympäristössä ja on nähtävästi satunnaisempaa syntyä. Suur-Savon Lappalaiset esiintyvät lukuisimpina Rantasalmella (100), jossa vielä 1500-luvun keskivaiheilla oli muutamia veroa maksavia lappalaisia, kun taas Pohjoissavon Lappalaisten pääpaikka on Iisalmen pitäjä (562) ja siinä sivussa Nilsiä (238), ja Lapinlahti (127). Tästä päättäen virtaa savolaisten, varsinkin pohjoissavolaisten suonissa jonkun verran lappalaistakin verta. — Sukunimi *Kainulainen* taas muistuttaa meille vanhasta Kainuun kansasta ja onkin lukuisimmin edustettu Pohjois-Savossa (393), varsinkin Iisalmella ja Nilsiässä, jotka ovatkin vanhan Kainuunmaan eli Kajaanin läänin rajapitäjiä. Nimi lienee kumminkin myöhemmää alkuperää ja viitanee pohjoisestapäin tulleeseen satunnaiseen siirtolaisuuteen. Tavataan sitä paikoin hieman Suur-Savossakin. — Tanskalais-peräisyyttä kai osottavat sukunimet *Juuti* ja *Juutilainen*, joilla Säämingissä ja Rantasalmella on lukuisimmat edustajansa (yhteensä lähes 500). Ne ovat mahdollisesti saaneet alkunsa Olavinlinnan tanskalais-sukuisen rakentajan, mahtavan Eerik Akselinpoika Tottin huoveista tai yleensä tanskalaisista sotilaista. Täältä nähtävästi on nimi Juutilainen levinnyt vähin Pohjois-Savoanikin (183 edustajaa). — Lukuisasti (yhteensä 1,038 henkeä) on Savossa edustettu myös sukunimi *Vendäinen*, jolla on jokseenkin tasaisesti jäseniä kaikkialla Savossa, enemmän Kerimäellä, Kangasniemessä, Karttulassa ja Kuopion pitäjässä. Tämän nimen ensimmäiset kantajat ovat ehkä olleet Venäjän rajan takaisia karjalais-suomalaisia tai sotatielle jääneitä venäläisiä, jotka nekin ovat täydellisesti savolaistuneet. Suur-Savossa tavataan myös vähäinen suku *Puolakka* (josta Polén(ius) on lähtöisin); se viittaa puolalaiseen alkuperään. Suvun kantaisäksi mainitaan eräs Krakovalainen suutari. Samoilla seuduilla esiintyy sukunimi *Paavilainen*. Senkin kantaisä lienee jostakin katolisesta maasta osunut Savoan, jonka luterilaiset ovat häntä kai uskonsa vuoksi ruvenneet kutsumaan Paavilaiseksi. Itä-

Savossa tavataan pienehkö sukunimi *Virolainen*, jonka kantajat kai ovat Virosta alkuisin.

Hauskan todistuksen saamme, jos otamme tarkastettavaksi sukunimen *Savolainen*, jolla Pohjois-Savossa on lähes pari tuhatta edustajaa, kun sen kantajain luku Suur-Savossa supistuu pariin sataan. Se epäilemättä osottaa, miten Pohjois-Savon erämaat saivat asukkaita Suur-Savosta käsin, ja osa ensimmäisiä asuttajia vei mukanaan maakuntansa nimen sukunimenään uusille asuinsijoilleen. Suur-Savossa esiintyy sukunimi Savolainen lukuisimpana länsirajalla, varsinkin Mäntyharjun pitäjässä, josta länsipuoli kuuluukin Hämeeseen. Täällä siis hämeenpuolelaiset kai kutsuivat idästä tulijoita savolaisiksi, ja nimi jäi heille pysyvästi sukunimeksi. Pohjois-Savossa taas Savolais-nimen pääpaikkoja ovat Kuopion (453), Nilsiä (658), Iisalmen (176) ja Leppävirran (137) pitäjät, osottaen siten savolaisasutuksen kulkua. Nimen lukuisa esiintyminen Nilsiässä osottaa nähtävästi, että täällä oli idässä naapurina karjalainen asutus, joka karsaasti katseli savolaisia maanastajia. Rautalammin reitin varsilla Savolais-nimi on harvinainen, sillä tänne levisi asutus vähitellen keskisestä Pohjois-Savosta ja vastassa oli Hämeen puolella jo vanhempi savolainen asutus. — Samalla tapaa syntynyt on myös epäilemättä sukunimi *Ruotsalainen*, joka on Pohjois-Savon lukuisimmin edustettuja nimiä (1,658 henkeä), kun se Suur-Savossa on vallan harvinainen (82 henkeä). Sekin on vain nähtävästi savolaisten uutisasukasten lisänimi, jonka Pohjois-Savon venäjänpuoleiset oikeuden-omistajat antoivat riidanalaisen valtarajan takaa, »Ruotsin puolelta», päälle tunkeville tulokkaille. Pohjois-Savohan näet Pähkinäsaaren rauhakirjan mukaan jäi kokonaan Venäjän puolelle. Varsinkin Lapinlahti (360), Maaninka (155), Nilsiä (339), Iisalmi (228), Pielavesi (225) ja Kiuruvesi (275) ovat Ruotsalaisten tyyssijoja, kun heitä Pohjois-Savon muissa pitäjissä on tuskin ollenkaan, Leppävirralla ja Tuusniemellä ei yhtään. — Samoin sukunimi *Suomalainen*, joka esiintyy lukuisimpana Itä-Savossa Karjalan rajalla (lähes 250 edustajaa), on kai vanhan Venäjän rajan takaisten uusille Suomen puoluisille tulokkaille antama kotiperän nimitys. Nimi esiintyy paikoin Pohjois-Savossakin (187 henkeä). — *Pohjolaisia* tavataan Savossa parisen sataa siellä täällä ja ovat kai Pohjanmaalta peräisin. — Mahdollisesti myös laaja sukunimi

Väänänen (Veänänen) on vain väännös alkumuodosta Venäinen, Venäjäinen?

Edellä selostellut kotiperää ja kansallisuutta osottavat sukunimet yhdessä vierasperäisten kanssa, puhumattakaan yksityisten sukujen kotiperätarinoista, kylläkin selvästi vähästä puolestaan osottavat, mistä kaikista eri aineksista Savon nykyinen kansa on aikojen kuluessa muodostunut. Savolaiset ovat pääasiassa myöhäistä siirtolaisverta, Suomen pohjois-ameriikkalaisia, ja osottavatkin yhäti luonteessaan tätä monien eri kansanainesten sekoitusta sekä valo- että varjopuolineen.

Jos lopuksi vielä ohimennen tarkastamme noita 122 suurinta savolaissukua niiden leviämisalueen kannalta, niin huomaamme, jos kotiperää osottavat nimet jätämme pois, että osa niistä, kuten esim. suvut: Ahonen, Asikainen, Halonen, Heikkinen, Heiskanen, Hirvonen, Huttunen, Kankkunen, Kauppinen, Kettunen, Kiiskinen, Kinnunen, Kokkonen, Kolehmainen, Konttinen, Koponen, Korhonen, Kärkkäinen, Kääriäinen, Laitinen, Laukkanen, Leinonen, Leskinen, Lyytikäinen, Markkanen, Martikainen, Mikkonen, Mustonen, Nousiainen, Nyysönen, Ollikainen, Partanen, Pasanen, Pulkkinen, Puustinen, Rautiainen, Reinikainen, Räisänen, Sikanen, Turunen ja Väisänen, esiintyy hyvin lukuisina sekä Suur-, Itä- että Pohjois-Savossa. Ne ne ovat nähtävästi noita varsinaisia suuria siirtolaissukuja, joista on riittänyt väkeä sekä ulos »maailmalle» lähtemään että kotitanhuoille jäämään. Ja vanhoista 1500- ja 1600-luvun verokirjoista (ks. H. Gebhardin ja Antero Pelkosen tutkimuksia »Savonlinnan läänin oloista» ja »Rantasalmen kihlakunnasta») nähdäänkin näitä sukunimiä jo silloin edustettuina sekä eteläisessä että pohjoisessa Savossa. Ovatpa muutamat niistä uusilla asuinpaikoillaan sittemmin versoneet paljoa rehevämmin kuin kotiin jääneet veikot. — Toiset suvut taas, kuten Auvinen, Hokkanen, Honkanen, Häkkinen, Hänninen, Ikonen, Immonen, Janhunen, Luukkonen, Kaipainen, Karvinen, Kosonen, Laamanen, Liukkonen, Luostarinen, Makkonen, Manninen, Marttinen, Nykänen, Paasonen, Pakarinen, Parkkinen, Pesonen, Pulliainen, Putkonen, Pylkkänen, Ripatti, Sairanen, Seppänen, Suhonen, Turtiainen,

Ukkonen, Valkonen ja Ylönen, ovat pysyneet parhaastaan suur- ja itä-savolaisilla asuinsijoillaan, sillä niiden edustajia tavataan perin vähän Pohjois-Savossa. Liukkonen, Parkkinen ja Ripatti ovat siellä tuntemattomia nimiä, ja toisilla on vain ani harvoja edustajia. — Kolmanneksi on koko joukko suursukuja, kuten Airaksinen, Antikainen, Eskelinen, Hakkarainen, Hartikainen, Hiltunen, Holopainen, Hujanen, Hyvärinen, Itkonen, Jauhiainen, Karhunen, Karttunen, Kauhanen, Keinänen, Koistinen, Kukkonen, Kumpulainen, Kuosmanen, Miettinen, Mykkänen, Niskanen, Nissinen, Parviainen, Pitkänen, Rissanen, Ruuskanen, Rytönen, Räsänen, Soininen, Sutinen, Taskinen, Tikkanen, Toivanen, Tolonen, Tuovinen, Voutilainen, Väänänen, joiden pääpaino nykyään on varsinaisesti Pohjois-Savossa. Monella niistä on Etelä-Savossa enää vain nimeksi edustajia. Suvun päävoima on siirtynyt Pohjois-Savoon. Tai ovat niiden ensimmäiset jäsenet Pohjois-Savoon siirryttyään mahdollisesti saaneet uuden liikanimen, tai on nimi täällä myöhemmin muodostunut tai muualta saapuneiden siirtolaisten tuoma.

Monet nykyiset sukunimet näyttävätkin olevan vain muunnoksia tai väännöksiä joko aikaisemmista tai toisistaan. Siinä ovat kai eri paikkakuntien murteelliset puhetavat ja varsinkin taitamattomien voutinkirjurien ja pappien huolimaton kirjoitustapa ollut nimeä muuntelemassa. Niinpä esim. Juvalla tavataan 1500-luvulla joukko Mattilaisia eikä yhtään Muttilaista; nykyään on asianlaita aivan päinvastainen, sillä juuri Juvalla tavataan paikallissukuna sukutarinain mukaan hyvin vanha (400 vuotta) suku Mutttilainen eikä ollenkaan Mattilaisia. Janetuisesta on muodostunut Jantunen. Samoin Hassinen, Hassonen ja Hatsonen lienevät alkujaan sama nimi. Samoin Hynninen ja Hynynen, Hyytiäinen, Hytönen ja Hyttinen, Häkkinen ja Häkkänen, Iiläinen ja Ylönen, Juuti, Juutinen ja Juutilainen, Kosonen ja Kosunen, Luukkonen ja Luukkainen, Miettinen ja Miettunen, Paunonen ja Paananen, Paasonen ja Pasanen j. n. e. Tavallisesti toinen muoto esiintyy toisella toinen toisella taholla Savo. Sanotaanpa Väntisten ennen olleen Timosia, Hannikaisten Kososia j. n. e.

Vertaamalla toisiinsa kaikkien huomattavampien sukujen entisiä ja nykyisiä asuinpaikkoja ja levenemisalueita, voisi kutakuinkin tarkasti seurata eri sukujen asutustointia ja siten pal-

jastaa Savon rauhallisen viljelysvaihtelun historiasta monta hauskaa piirrettä. Mutta se veisi liian laajaperäisiin selvityksiin. Riittäkööt jo yllä olevat hajanaiset viitteet osottamaan, mikä viehättävä tutkimus- ja tietoala savolaisten sukunimien ja asutustarinain kautta aukeaa Savon talonpoikaiselle suku- ja asutushistorialle.

Savoa koskevaa kirjallisuutta.

(Tärkeämpää).

Aminoff, T., Savolaisten sija Suomen asutushistoriassa. Koitar, Savokarj. osak. albumi I, ss. 110—124. 1870. 2:—
Kuvailee savolaisten merkillistä asutustointia.

Aspelin, J. R., Savonlinna 1475—1875. Kuv. 57 siv. 1875. GWE 2:—
Sisältää täydellisen selonteon vanhasta Olavinlinnasta.

Brax, Pekka, Pohjois-Savon kielimurteesta. Äänne- ja muoto-opillinen tutkimus. Suom. Kirj. Seuran »Vähäisiä kirjelmia» VIII. 1889. —: 50.

F(rosterus), A. E., Kuopion pitäjän ikä, nimi ja ensimmäinen kirkko. 25 siv. 1874. —: 30.

Gebhard, Hannes, Savonlinnan läänin oloista vuoteen 1571. 114 + LXIII siv. 1889.

Granit, Bruno, Muutamia tietoja Savon oloista vv. 1710—1714. 21 siv. 1877. Tek. —: 50.

G(ranit), B., Muistelmia Kuopion kaupungin satavuotisen olemassaolon ajalta. 136 siv. 1882. KUK. 1: 10.

Heikel, A. O., Tuukkalan löytö. Suomen Muinaismuistoyhd. aikakauskirja X. Ss. 179—224. 1889. — Tekee selkoa merkittävistä Tuukkalan kalmiston löydöistä.

H(äyrynen), K. A., Sotatapaukset Savossa vuosina 1788—1790. 72 siv. 1889. —: 50.

Hyyryläinen, Otto, Tutkimus Hirvensalmen kielestä. Suom. Kirj. Seuran »Vähäisiä kirjelmia». XIX 1893. —: 75.

Kallio, O. A., Savo. KVSeuran »Suomen maakunnat» III. Runsaasti kuvitettu. 113 suurta siv. 1905. 4: 25. — Lavea kokonaisuus Savosta.

Kallio, O. A., Muutamia piirteitä Mikkelin kaupungin vaiheista vv. 1838—1888. 30 siv. 1907. Mikk. San. —: 50.

Koranter, A. G., Kertoelma Suur-Savosta eli Mikkelistä. 59+XII siv. 1848. 15 kop.

Koskinen, Yrjö, Savo ja Savonlinna. Utukuvia muinaisuu-
desta. 48 siv. 1875.

Krohn, Kaarle, Suomenkieliset sukunimet osakunnassamme. Koitar-albumi V, ss. 281—296. 1897.

K(yander), E., Paavo Ruotsalainen eli herännäisyys Pohjois-Savossa. 67 siv. 1885. —: 80.

Laitinen, H., Kertomus Kangasniemen pitäjämä Mikkelin jäänissä. 20 siv. 1875.

Latvala, Salu, Lauseopillisia muistiinpanoja Pohjois-Savon murteesta. »Suomi» III, 17. 92 siv. 1899. 1: 25.

Lindt, A., Lyhykäinen kertomus Lappeenrannasta. 45 siv. 1885. —: 80.

Lindt A., Lyhykäinen kertomus Savitaipaleen pitäjämä. 32½siv. 1897. Tek. —: 50.

Lilius, A., Tiiattoman väestön oloista Kuopion läänissä. 78 siv. 1888. Kansantaloud. yhdistys. 1: —.

Paasonen, Julius, Muinaisjäänöksiä ja -muistoja Mikkelin kihlakunnassa. Suomen Muinaismuistoyhd. aikakausk. X. 86½siv. 1889.

Palmén, E. G., Savolaisista sukuista Ruotsissa. Koitar V, ss. 207—230. 1897.

Pelkonen, Antero, Entis-ajan muistoja Rantasalmen kihlakunnasta. Suomen Muinaismuistoyhd. aikakausk. XXII. 385½siv. 1902.

Salenius, J. M., Kirjoitelmia Kuopion, Leppävirran ja Iisalmen pitäjän vaiheista. (Kuopion klassillisen lyseon vuosikertomuksissa, Suomen museossa y. m.)

Salenius, J. M., Tietoja Savonlinnan kaupungista vuosilta 1639—1742. Hist. ark. IX, ss. 26—34. 1886.

Tarkiainen, V., Äänneopillinen tutkimus Juvan murteesta. 1903. SKS. 2: —.

Wegelius, K. E., Muinaisjäänöksiä Kuopion kihlakunnassa. 35 siv. 1878. Muinaisjäänöksiä III. Suomen Muinaismuistoyhd.

Paljon Savoä koskevia tietoja tavataan »Kotiseutu»-lehdessä, tilapäisjulkaisuissa, albumeissa j. n. e. Samoin »Mikkelin läänin kunnalliskalenterissa» (1910), »Omassa Maassa y. m.

Näköispainos, Kvs-säätiön Arkisivistyksen digikirjasto

Digitoitu Suomen tiedekustantajien liiton Kopiosto-korvauksista myöntämällä apurahalla.

Alkuperäinen julkaisu:

Savolaisia sukuja ja sukunimiä /

kirjoittanut O. A. Kallio.

(Kansanvalistusseuran Kotiseutukuvauksia ;

14). Helsingissä : [Kansanvalistus-seura], 1911.

(Helsingissä : Raittiuskansan Kirjapainossa,

1911)

Kallio, Oskar Albin, 1874–1940

YKL 88.29; YKL 99.3

henkilönnimet; karjalaiset;

kulttuurikosketukset; nimistöntutkimus;

sukututkimus; sukunimet; suvut;

Savo

ISBN 978-952-7533-37-6

URN:ISBN:978-952-7533-37-6

Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr)

Helsinki 2022